

به نام خداوند لوح و قلم

حقیقت نگار وجود و عدم

شیر ارد موسی

سنگین سبز سبدان

نوروز دواش زاده

سرشناسه: داداش زاده ایردموسی، نوروز، ۱۳۳۵ -

عنوان و نام پدیدآور: شهر ایردموسی نگین سبز سیلان/نوروز داداش زاده.

مشخصات نشر: تهران: اندیشه نو، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۸۸ص.

شابک: ۴-۱۴۴-۱۷۹-۶۰۰-۹۷۸: ۴۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت: کتابنامه: ص-۲۸۳-۲۸۸.

موضوع: ایردی موسی

موضوع: Irdemusa(Iran)

رده بندی کنگره: DSR۲۰۷۳

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۳۱۲۳

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۸۳۰۴۷



انتشارات اندیشه نو

نام کتاب: شهر ایردموسی نگین سبز سیلان

تألیف: نوروز داداش زاده

نویت و تاریخ چاپ: چاپ اول، تهران سال ۱۳۹۹

تعداد صفحه: ۲۸۸

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۴۰،۰۰۰ تومان

شابک: ۴-۱۴۴-۱۷۹-۶۰۰-۹۷۸

نشر و پخش: اندیشه نو - تلفن: ۶۶۴۲۷۳۷۱

آدرس: خیابان انقلاب - رو به روی دانشگاه تهران - مجتمع فروزنده

زیر همکف - نمره ۱۰۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۹
فصل اول: جغرافیای طبیعی	۱۳
۱-۱- وجه تسمیه‌ی ایردموسی	۱۴
۱-۲- موقعیت جغرافیایی و کوههای اطراف آن	۱۸
۱-۳- وضعیت اقلیمی	۲۳
۱-۴- محدوده‌ی جغرافیای املاک و اسامی آنها	۲۶
۱-۵- توپوگرافی (پستی و بلندی) و آب های سطحی	۲۷
۱-۶- مناظر طبیعی	۲۹
۱-۷- چشمه سارها	۳۰
۱-۸- پوشش گیاهی	۳۱
۱-۹- خاک	۳۲
۱-۱۰- جانوران و حیات وحش	۳۴
۱-۱۱- زمین لرزه و سانحه خیزی منطقه	۳۵
۱-۱۲- مساحت	۴۰
فصل دوم: جغرافیای انسانی	۴۳

۴۴	۱-۲- پیشینه و قدمت تاریخی ایردموسی
۴۵	۲-۲- بررسی اجمالی موقعیت سیاسی ایردموسی
۴۸	۳-۲- ارتقای روستا به شهر
۵۳	فصل سوم: ویژگی های اجتماعی
۵۴	۱-۳- ویژگی جمعیت
۵۶	۲-۳- ناخص امید به زندگی
۵۷	۳-۳- ترکیب جمعیت و وقایع حیاتی
۵۸	۴-۳- میانگین سنی
۵۸	۵-۳- میانه سن
۵۹	۶-۳- ترکیب سنی
۶۰	۷-۳- سواد
۶۱	۸-۳- تعلیم و تربیت
۶۷	۹-۳- فرهنگ و معارف نوین
۷۵	۱۰-۳- اهم مشکلات نظام تعلیم و تربیت
۷۷	فصل چهارم: اقتصاد و رفاه عمومی
۷۸	۱-۴- بار تکفل
۷۹	۲-۴- اشتغال و بیکاری
۷۹	۳-۴- مهاجرت
۸۰	۴-۴- جا به جایی روزانه جمعیت
۸۰	۵-۴- معرفی محله ها
۸۲	۶-۴- منابع آب شرب
۸۳	۷-۴- انرژی برق
۸۵	۸-۴- گاز طبیعی
۸۷	۹-۴- مخابرات
۸۹	۱۰-۴- کیفیت ساخت و ساز

- ۱۱- ۴- اقتصاد و رفاهیات ۹۱
- ۱۲- ۴- کشاورزی و دامپروری ۹۲
- ۱۳- ۴- ظرفیت های مغفول مانده ۹۴
- فصل پنجم: بازی ها و تفریحات محلی ۱۰۱
- ۱- توپ گئتمک ۱۰۴
- ۲- تپیک دووشدی ۱۰۴
- ۳- ایت قرسلو ۱۰۴
- ۴- اوستا ساگرد ۱۰۵
- ۵- باشماق قویدو ۱۰۵
- ۶- بنووشه ۱۰۵
- ۷- پیشیک کئچدی ۱۰۶
- ۸- شاه وزیر ۱۰۶
- ۹- کباب، کباب ۱۰۷
- ۱۰- یومورتا دوشدورمک ۱۰۷
- ۱۱- آپاررام وئرمه رم ۱۰۷
- ۱۲- ال اله ۱۰۸
- ۱۳- اززلی مززلی ۱۰۸
- ۱۴- بورک آلتی ۱۰۸
- ۱۵- گیزلین پاچ (قایم موشک بازی) ۱۰۹
- ۱۶- گیرجنه بازی (فریره بازی) ۱۰۹
- ۱۷- خرخره (پنجره بازی) ۱۱۰
- ۱۸- توپ آغاج ۱۱۱
- ۱۹- چیلینگ آغاج (الک دولک) ۱۱۱
- ۲۰- تکسن جوت ۱۱۳
- ۲۱- لپرت داش ۱۱۳

۱۱۴	۲۲- آشخ (قاپ) بازی
۱۱۵	۲۳- دووآرا ویرما
۱۱۵	۲۴- قلندر آی قلندر (چیستان)
۱۱۶	۲۵- بازی تیلہ
۱۱۷	۲۶- بئش داش
۱۱۸	۲۷- آشیق گردکان
۱۱۹	فصل ششم: باورها و نمادها
۱۲۰	باورها و نمادهای مردم ایردموسی
۱۲۱	تفاوت باور و خرافات
۱۲۴	باورهای مردم ایردموسی
۲۵۹	فصل هفتم: شهادای ایردموسی
۲۶۹	فصل هشتم: ایردموسی به واسطه تصویر
۲۸۳	منابع و مآخذ:

در ازل پرتو حسنت ز تجلی دم زد
عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد
(حافظ)

مقدمه

از آغاز شکل‌گیری فرهنگ و تمدن بشریت، کشور پهناور ایران مهد هنر و زیبایی بوده و هست. درخصوص شناسایی و وصف مناطق مختلف جغرافیایی اعم از شهرها و روستاها، در طول سالیان اخیر و سده‌های پیش، آثار و رسالات بی‌شماری بر جای مانده که اطلاع از محتوای آنها به محققان و علاقه‌مندان آذایی‌های ارزنده‌ای می‌دهد.

سرزمین زرخیز ایران آکنده از شگفتی‌هاست، کوههایی که از دشت‌ها برآمده‌اند و سر بر ابرها سوده‌اند، جنگل‌هایی که پیکر کوه‌ها را در حریر سبز پهنیده‌اند، رودهایی زندگی‌بخش که شریان حیات در تن جلگه‌ها تنیده‌اند.

به هر گوشه از سرزمین سرافرازمان که سر می‌زنیم با جاذبه‌های شگفت‌انگیز و خیره‌کننده روبرو می‌شویم. دیدنی‌هایی که هر کدام می‌تواند گردشگری یک منطقه را متحول سازد و برای آن مکان رونق اقتصادی به ارمغان بیاورد. شهر ایردموسی از این قاعده جدا نیست.

ایرد موسی شهر چشم‌نواز در دل عروس کوههای ایران یعنی سبلان واقع شده است. این جا دیار دشت‌های بی‌انتهای شقایق و بابونه است. در میان تمام این زیبایی‌ها،

جاذبه‌ای به نسبت متفاوت و تماشایی در دل سرزمین سرد و پر برف وجود دارد که گردشگران بسیاری را برای لذت بردن از مناظر دل‌انگیزش به اینجا می‌کشاند و ذهن را برای لحظاتی از دل‌مشغولی‌های دنیا رها می‌سازد.

در فاصله چهارصد متری جنوب شهر در زیر دریایی از ابرهای سفید که برفراز شهر شناورند در لابه‌لای درختان سر به فلک کشیده بید و چنار که شاخه‌هایشان در غلظت ابرها غرق شده، آبی از زمین می‌جوشد این چشمه آب سرد معدنی «جن آقا» نام دارد در ضلع شرقی و جنوبی این شاهکار طبیعت، دره‌هایی پر از رنگین‌کمان شقایق‌ها، تپه‌های آلوده رنگرهای وحشی و جنگل‌های سرسبز که از رنگارنگ‌ترین پدیده‌های طبیعی دنیا را می‌توان مشاهده نمود. هر چند چهار فصل ایردموسی زیباست لیکن در فصل بهار این سرزمین سحرانگیز، هر بیننده‌ای را شاعر می‌کند. نه تنها خرداد ایردموسی بهشت را رسوا می‌نماید بلکه ماه تموز این چنین سودایی را در سر می‌پروراند. خواننده محترم به این اثر نباید دانست که غونسردی نگریسته و آن را احیاناً خالی از فایده تلقی نمایند بلکه کوششی است در شناساندن شهر ایردموسی واقع در شمال غرب ایران و مردم سخت‌کوش آن با نگاهی به مسائل طبیعی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، باورها و نمادهای آن. هر چند نوشته‌های پراکنده در روزه گذشته‌های این شهر به چشم می‌خورد و در گفتگو با سالخوردگان عصر ما و یادداشتی که از پژوهشگران این شهر باقی مانده و تحقیقات میدانی، قسمتی از وقایع تاریخی را بازگو می‌نماید و همشهری‌های خردورز و فرهیخته می‌توانند از سرگذشت پدران خود و زادگاه آنان آگاه شوند.

مخاطب حقیر در این کتاب جوانانند که جویای نامند و عاشق کار و چشم به آینده دوخته‌اند و منتظرند که تجربیات گذشته به آنها منتقل شود.

نگارنده در سال ۱۳۹۴ کتابی تحت عنوان «مثل و حکمت در سخن مردم ایردموسی» انتشار داد. همچنین اثر دیگری در سال ۱۳۹۶ تحت عنوان «نگاهی به زبان

و ادبیات ترکی در ایران» منتشر شد و هیچگونه ادعایی ندارد که این پژوهش به دور از خطا و لغزش و در کمال آراستگی است، اما با امید به اینکه در شناساندن گوشه‌ای از میهن عزیزمان، کشور پهناور ایران خدمتی باشد به دست چاپ سپرده شد که به دیده‌ی پذیرش و نقادانه به آن نگریسته شود که هیچکس از خطا مصون نیست.

باری ایردموسایی‌های امروز بداندند «کاشتند و ما خوردیم» و آگاه باشند که باید «بکاریم و بخورند». آنها که در گذر سخت‌ترین روزهای زندگی، با کندن چاه و ساخت آبراه و پدید آوردن قنات، شخم‌زدن سنتی زمین در گرمای تابستان و کارهای طاقت فرسا در سرمای سوزان زمستان و نیز ساختن جاده‌ها از وسط کوه‌های صعب‌العبور، بی‌گمان چشم برآوردند تا ببینند که چگونه فرزندان این کهن سرزمین، پرچم بزرگی‌ها را برداشته و بر می‌افروزند. «چون پرده برافتد» سایه شرم بر سر نداشته باشیم. در پایان از همسر عزیزم سرکار خانم سمیه خرمیان که کلیات مطالب این نوشتار را با علاقه و کوشش خستگی‌ناپذیر خواند، و نظرات و پیشنهادات خود را صمیمانه ابراز نمودند، بینهایت سپاسگزارم.

«از آقای عیسی آقای رئیس محترم شورای اسلامی شهر ایردموسی و دوست گرامی که در ایجاد این اثر کمال سعی و اهتمام به خرج داده‌اند، کمال تشکر را دارم». در انتها از همت و همکاری ارزنده دوست عزیز و گرامی، جناب آقای یوسف قوسی مدیر انتشارات اندیشه نو که چاپ حاضر را جامه‌ی عمل پوشانده است تشکر می‌نمایم. همچنین از حضرت حق، کمال توفیق و تندرستی را برای جناب آقای محمد احسانی ویراستار این اثر خواهانم.

ای نسیم سحری بندگی من برسان که فراموش مکن وقت دعای سحرم

نوروز داداش‌زاده

بهار ۱۳۹۹